

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI HUZURIDAGI BOSH ILMIY-METODIK MARKAZ**

**TA'LIMNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA
PEDAGOG KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH
VA MALAKASINI OSHIRISH: ZAMONAVIY
YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR**

onlayn ilmiy-amaliy anjuman

2021 yil, 25 fevral

Ta'limni raqamlashtirish sharoitida pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish: zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar

МУНДАРИЖА □ CONTENTS □ СОДЕРЖАНИЕ
**1-ШУЪБА. РАХБАР ВА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА
УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТИЗИМИДА ЗАМОНАВИЙ
ЁНДАШУВЛАР, ИННОВАЦИЈЛАР ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБАЛАР**

1. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕБНОГО ПЛАНА ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПО НАПРАВЛЕНИЮ «РАДИОЭЛЕКТРОННЫЕ УСТРОЙСТВА И СИСТЕМЫ». Закирова Ф.М. 8
2. КРЕАТИВ ФИКРАЛДАГ АЙНАЛТИРИЛГАН ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАЛАР. Алиев Б.Р. 11
3. КОМПЕТЕНТЛИККА АЙНАЛТИРИЛГАН КАСБИЙ ТАЪЛИМНИНГ ИЛИМИЙ АСОСЛАРИ. Эсабобов Ф., Элламатов И. 17
4. МАЛАКА ОШИРИШ ЖАРАЁНИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН САЛОХИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. Шаронов Ш., Кушарбаев Дж.У. 20
5. АКАДЕМИК ЛИДЕЙ РАХБАР ВА ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИНГ ХАЁТ ДАВОМИДА УЎҚИТИШ ТАМОЙИЛИ АСОСИДАГИ УЗЛУКСИЗ МАЛАКА ОШИРИШ ТИЗИМИНИ Йўлга қўйиш. Исомов И. 22
6. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ДАВР ТАЛАБИ. Эргашов Ё.С., Саъдиев В.А. 24
7. INNOVATIVE ENGLISH TEACHING FOR IN-SERVICE CLASS LEARNING. Tashkenbaeva U.A., Khasratova G.Sh. 26
8. МОДЕРНИЗАЦИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПЕРЕПОДГОТОВКИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И НОВЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ. Шайко В.Г. 28
9. ТАЪЛИМДА ИНТЕГРАЦИЯЛАШГАН ТЕХНОЛОГИЯ. Мирзоева З.И., Иброҳимов У.Х. 30
10. ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИЛДА РАХБАР КАДРЛАР КАСБИЙ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ Йўллари. Дурраев А.С. 32
11. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ. Саъдиев В. 37
12. РИВОЖЛАНГАН МАМАЛАКАТЛАРДА МАЛАКА ОШИРИШ МОДЕЛЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. Мирзоилева М.Т. 40
13. THE EFFICIENCY OF USING ROTATION METHOD IN TEACHING/LEARNING FOREIGN LANGUAGE IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM. G'iyosova U.E. 45
14. IN AN AMBIGIOUS EDUCATION SYSTEM, IMPROVING THE STANDARD OF EDUCATION. Khasratova G., Suyinova E. 47
15. MODULAR PRINCIPLE TRAINING: "SITUATION AND BEHAVIOUR MODELLING" IN THE POSTGRADUATE EDUCATION OF OBSTETRICIANS AND GYNAECOLOGISTS. Agababayev L.R., Makhmudova S.E., Nasirova Z.A. 48
16. ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА РАХБАР КАДРЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАЛОЛИЯТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. Насруллаев Т.И. 51
17. UMUMTA'LIM MAKTAPLARINING PEDAGOG XODIMLARINI MALAKA OSHIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZARURIYATI VA AHAMIYATI. Ubaydulloyeva M. Sh. 54
18. TILNING KREATIV KOMPETENTLIGI VA UNING TAKOMILLASHISHI. Muhammadova G. 56
19. TAYANCH KOMP MONIYATI VA UNI TA'LIM JARAYONIDAGI SAMARADORLIGI. Gafurova Z.O. 57
20. ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРГА Қўйилган талаблар ва уларни тақомиллаштириш АСОСЛАРИ. Абдуллаева Р.М. 59
21. МАВЗУГА АМАЛИЙТИ СИНГДИРИЛСА ... Артиқбаев А., Эшқобилов А. 63
22. ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТИЗИМИДА ЎҚУВ МАШГУЛОТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШГА ЎЗИГА ХОС ЕНДАШУВЛАР. Абдулова С.Р. 64
23. БЕНЧМАРКНИНГНИНГ ОЛИЙ ТАЪЛИМДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДАГИ ЎРНИ. Искандаров М.Ю. 66

2021 yil, 25 fevral

направления «Радиоэлектронные устройства и системы», учитывая анализ потребностей, знаний и компетенций, необходимые для организации научно-педагогической деятельности в высшей школе. Первый этап оценки учебной программы со стороны слушателей выявил положительные отношения к введённым изменениям по двум общим блокам повышения квалификации. В дальнейших исследованиях будет произведена полная оценка всей учебной программы, включая третий блок.

Список литературы:

1. J. Sumston and J. Goodfellow, "Identifying generic skills through curriculum mapping: A critical evaluation," *High. Educ. Res. Dev.*, vol. 23, no. 3, pp. 329–346, 2004, doi: 10.1080/0729436042000235436.
2. A. J. Edson, E. Phillips, Y. Slinger-Grant, and J. Stewart, "The Arc of Learning framework: An ergonomic resource for design and enactment of problem-based curriculum," *Int. J. Educ. Res.*, vol. 93, pp. 118–135, Jan. 2019, doi: 10.1016/j.ijer.2018.09.020.
3. H. Y. Yilmaz and D. G. Esen, "An Investigation on In-Service Trainings of the Ministry of National Education (MONE)," *Procedia - Soc. Behav. Sci.*, vol. 186, pp. 79–86, 2015, doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.019.
4. T. Güneş, E. S. Demir, M. Hoplan, M. Çelikoğlu, and O. Güneş, "The perceptions and needs of science and primary school teachers about in-service training," *Procedia - Soc. Behav. Sci.*, vol. 15, pp. 1102–1109, 2011, doi: 10.1016/j.sbspro.2011.03.246.
5. E. Bozkurt, N. Kavak, H. Yamak, S. C. Bilici, O. Datici, and Y. Ozkaya, "Secondary School Teachers' Opinions About In-Service Teacher Training: A Focus Group Interview Study*," *Procedia - Soc. Behav. Sci.*, vol. 46, no. 2010, pp. 3502–3506, 2012, doi: 10.1016/j.sbspro.2012.06.093.

КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАЛАР

Адизов Б.Р.

БухДУ ҳузуридаги ПКҚТ ва УМО минтақавий маркази

Бугунги кунда жамият тараққиётини белгилашда олий таълим муҳим роль ўйнайди. Исталган давлатни тезликда ривожланиши асосий ва инкор этиб бўлмайдиган интеллектуал имкониятлар таълим тизимини ислох қилиш орқали яратилади. Жамият аъзоларини саводхонлигини ошириш орқали давлат иқтисодиёти ва жамият яшаш тарзи даражасини юксалтиради, ривожланаётган технологиялар эса олий таълимни жаҳон бозорларида нақадар зарурлигини кўрсатади.

Тадқиқотларни кўрсатишича жамиятнинг иқтимоий ва иқтисодий эҳтиёжи олий таълим муассасаси педагогининг ижодий фикрлаши ва креативликка бўлган юқори талабларига боғлиқ бўлиб, педагогик кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш тизимида инновацион таълим технологиялари ёрдамида амалга оширилади.

Креативлик «турли вазиятларда таълим ва тарбияга оид масалалар юзасидан қарорларини қабул қилишда яққол намоён бўлади у педагогининг ижодий фаоллигини тавсифлайди» Мохиятига кўра ОТМ педаголарида креатив фикрлашга йўналтирилган сифатларни ривожлантириш улар томонидан педагогик, психологик ҳамда мутахассислик фанлари асосларидан тўла хабардор бўлиш, улар томонидан ўзлаштирилган билимларни амалиётда фаол қўллай олиш кўникма ва малакаларини шакллантириш ҳисобига кечеди

Бугунги кунда креатив мутахассисларни шакллантириш замонавий жамият таълим тизимининг асосий вазифаларидан биридир. Қўйилган вазифага фақатгина креатив таълимни мақсадли ҳолда олиб бориш билан эришиш мумкин, бунда педагогик жараённинг ҳар бир иштирокчисига янги билимларни тушултириш, яратиш ва ундан самарали фойдаланиш учун шароит яратишга имкон беради.

Жаҳондаги глобаллашув ва таълимнинг интеграциялашуви жараёнларида мутахассисларнинг креатив фикрлашга тайёргарлигини ривожлантириш масаласи долзарб вазифалардан бири сифатида белгиланмоқда. Хусусан, АКШнинг Гарвард университетиде ташкил этилган Sateer Services маркази томонидан иш берувчилар ўртасида ўтказилган ижтимоий сўров натижаларига кўра иштирокчиларнинг 74,8% қисми малакали мутахассиснинг касбий компетентлигини белгиловчи муҳим мезон сифатида креативлик ва ностандарт тафаккур тарзи билан боғлиқ сифатларни белгиланган. Сингапурдаги Наньян технология университети Бизнес мактабиде ҳам айнан шунга ўхшаш сўровнома натижасида 62,5% иш берувчилар битирувчининг креативлик сифатларини муҳим сифатлар қаторидаги учликка киритишган.

Барча шахсларда бўлгани каби педагогларда ҳам креатив фикрлашга йўналтирилган сифатлар ўз-ўзидан ривожланмайди. Шунга кўра тадқиқотларда шахс (жумладан, педагоглар)да креатив фикрлашга йўналтирилган сифатларни муваффақиятли ривожлантиришнинг бир қатор йўллари ёритилади. Патти Дрепеау томонидан ҳам шахс (жумладан, педагоглар)да креативлик сифатларини муваффақиятли ривожлантиришнинг тўртта йўли кўрсатилган.

1-йўл: креатив фикрлаш кўникмасини шакллантириш.

2-йўл: креатив амалий креатив фикрлаш кўникмаларини ривожлантириш.

3-йўл: креатив фаолият жараёнларни ташкил этиш.

4-йўл: креатив маҳсулот (ишланма)лардан фойдаланиш².

«Креативлик юқумлилик хусусиятига эгадир; креатив бўлиш учун киши кўпроқ креатив инсонлар билан мулоқот қилиши ва ҳамisha изланишда бўлиши лозим. Ҳар қандай кўникмани шакллантириш мумкин бўлганидай, креатив фикрлаш қобилияти ёки кўникмасини ҳам ривожлантириш мумкин.

Бизнинг фикримизча, таълимнинг асосий мақсади шахс ривожланишининг оптимал шартларидан иборат. Бунда педагог нафақат

билим бериши балки берилган билимни талабалар ўзлаштириб олишлари учун ҳам ҳаракат қилиши керак. Шахнинг ижодий қобилиятини ривожлантириш ва инновацияларни яратишга йўналтириш, муаммо ва фаоллаш турларини таҳлил қилиш, муаммоларни мустақил тушуниш, имкониятларини ўз-ўзини ривожлантиришга сарфлаш қабиларни мақсад қилиб олингани айнан креатив фикрлашга бўлган эҳтиёжни талаб қилади. Шундай қилиб кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш курсларида таҳсил олаётган ўқитувчиларни креатив фикрлашларини ривожлантиришнинг мақсади профессионал креатив компетентлик ва педагогик маҳоратни ривожлантириш, шунингдек тингловчиларни креатив фикрлашнинг ижодий таълим методлари орқали такомиллаштиришдир.

Хорижий мамлакатларнинг таълим тизими амалиётида педагогик креатив фикрлашга йўналтирилган сифатларни шакллантириш ёки ривожлантиришга хизмат қиладиган қўллаб метод ва стратегиялар қўлланилади. Булар жумласига кейс стади, лойихавий таълим, виттаген, дизайн фикрлаш, синергетик таълим, скампер қабиларни киритиш мумкин. Ушбу метод ва стратегияларнинг дидактик аҳамияти шундаки, улар ўқитувчиларни ўқув материаллари юзасидан чуқур ўйлашга мажбур қилади. Шунинг учун креатив фикрлашнинг ривожлантириш учун машғулотларни интерфаол турларидан, креатив фикрлашнинг ривожлантириш методларидан ва ижодий таълим муҳитини яратиш учун скампердан фойдаланиш лозим. Бундай муҳит қўлай вазиёт, ҳар қандай ижодий маҳсулотни қабул қилиш, рағбатлантириш билан характерланади.

SCAMPER инглиз тилидан олинган бўлиб, «тез югуриш ёки «огуриш ўтиш» деган маънони билдиради. Аслида бу метод муаммонинг ечимига саволлар ёрдамида «югуриб ўтиш»ни талаб қилади. Ушбу креатив метод Роберт Эберт томонидан 1997 йил таълимга киритилган. Унинг асосий мақсади муаммога аниқ савол қўйиш, ҳар бир савол турига қараб жавоб топиш, яъни муаммони ижодкорона таҳлил қилиш, билимларни ўзлаштириш ваизлаш, муаммонинг ечимига янгича ёндашишдан иборат.

«SCAMPER»— бу:

S— Substitute (алмаштириш).

C— Combine (бирлаштириш).

A— Adapt (мослаштириш).

M— Modify/Magnify (модификациялаш, катталаштириш).

P— Put to Other Uses (бошқача қўллаш тавсияси ёки бошқа соҳаларда қўллаш).

E— Eliminate (бартараф қилиш ёки минимумгача ўзгартриш, қисқартриш).

R— Rearrange/Reverse (тартибини ўзгартриш).

SUBSTITUTE (алмаштириш) — мавжуд бўлган муаммонинг, жараённинг, ҳаракатлар тартибининг бир қисmini нима билан ва қандай қилиб алмаштириш ҳақида фикрлаш, бу ўз-ўзидан янги ғоялар пайдо бўлишига олиб келади.

Саволлар:

1. Тарқибий қисmlарни қандай қилиб ва нима билан алмаштирса бўлади?
2. Мавжуд қоидларни қандай қилиб ва нима билан ўзгартирса бўлади?
3. Қандай қилиб ва нима билан шаклни алмаштирса бўлади?
4. Жараён қатнашчиларини нима билан ва қандай қилиб алмаштирса бўлади?
5. Ҳодиса ёки жараён номини ўзгартирса бўладими?
6. Бир қисmlни бошқаси билан алмаштирса бўладими?
7. Ушбу ғояни янги йўналишда қўллаб бўладими?
8. Жараён ёки ҳодиса билан боғлиқ хиссиётларимизни ўзгартирсак бўладими?
9. Жараён ёки ҳодисага, объектга нисбатан ўзимизнинг муносабатимизни ўзгартирсак бўладими?

COMBINE (бирлаштириш) — олдингизга қўйилган муаммонинг ечимини топиш учун муаммони бир нечта қисmlарини бирлаштириш ёки ушбу қисmlларнинг ўзаро таъсирини кучайтириш имконияти борлиги ҳақида ўйланг. Креатив фикрлаш ва ғояларни генерациялаш муаммонинг мавжуд бўлган, аммо азалдан ўзаро боғланмаган қисmlларини қўпиш ёки йўқ нарсани яратишни тахмин қилади.

Саволлар:

1. Бир нечта ўй-фикрлар натижаларини ёки уларнинг қисmlларини бирлаштириш мумкинми ва қандай қилиб?
2. Олдингизга қўйилган масалани бошқаси билан бирлаштириш мумкинми?
3. Қўллаш соҳасини кенгайтириш учун нимани бирлаштирсақ бўлади?
4. Нималар бирлаштирилиши мумкин?
5. Натijaга эришиш учун турли имкониятларни бирлаштирса бўладими?

ADAPT (мослаштириш) — мавжуд бўлган ғоялар ва усуллар ёрдамида янги масалаларни ечиш ҳақида ўйлаб кўринг. Айнан шу нарса энг керакли ечим бўлиши мумкин. Бу ерда шунга асосланиш керак-ки, янги ғоялар ҳозирда мавжуд бўлган ғояларнинг қисmlаридан ташкил топади.

Саволлар:

1. Аналоглар борми, ва у нимага ўхшаши мумкин?
2. Шунга ўхшаш нарса билан танишманми?

3. Бу вазиятдан яна нимани олиши мумкин?
4. Бу муаммони хал қилиш учун бор нарсаларнинг қайсисидан фойдалана олишим мумкин?
5. Ўзим учун ишлатиш мақсадида қимнингдир ғоясини қўллаш оламанми?
6. Менинг концепциям бошқа контекстда намоён бўлиши мумкинми?
7. Қўллай олишим мумкин бўлган бошқа соҳадаги ғоялар борми?

MODIFY/MAGNIFY (модификациялаш, катталаштириш)—мавжуд ғояларни кенгайтириш ёки модификациялаш усулларини излаш. Бундай йўл билан нафақат муаммо ечимининг айна вақтдаги вариантларини ўзгартириш, балки муаммони янги ракурс остида кўриш имкониятига эга бўлиш, шунингдек ҳаракатлар самарасини ошириш мумкин.

Саволлар:

1. Нимани ва қандай қилиб модификациялаш мумкин?
2. Қайси ғояларни кенгайтириш мумкин ва қандай қилиб?

3. Энг катта самарага олиб келувчи нимани бажариш мумкин ва қандай қилиб?

4. Буни осонгина қайта қилиш иложи борми?
5. Мавжуд бўлган ғоя ва концепцияларга қўшимча баҳо берса бўладими?

PUTTOOTHERUSES (бошқача қўллаш тавсияси ёки бошқа соҳаларда қўллаш). Айна шу вақтдаги ғояни бошқа соҳаларда қўллаш имкони борми? Олдин қўлланилган усуллар орасида хозирги муаммони ечимини топиш учун ёрдам берадиган бирон нарсаси борми? Кўпгина ҳолатларда бир нечта масалаларни фақат биттагина усул билан ечиш мумкин, фақат бу имкониятгни кўра билиш керак.

Саволлар:

1. Буни яна қандай қилиб қўллаш мумкин?
2. Буни режалаштирилган нарсадан ташқари яна бошқасига қўллаш мумкинми?
3. Шу ғояни бошқалар қандай қилиб қўллаш олиши мумкин?
4. Мавжуд ғояни ўзгартирган ҳолда қўллаш мумкинми?
5. Агар шу ғояни мен хозиргина билган бўлсам уни қандай баҳолаган бўлардим?

ELEMENTATE (баргараф қилиш ёки минимумгача ўзгартириш, қисқартириш). Сизнинг хозирги ғоя ёки концепциянгизни қайта ишлаш мақсадида унинг баъзи қисмлари олиб ташланса ёки минималлаштирилса нима содир бўлишини фараз қилинг. Бир нечта таркибий қисملарни олиб ташлашга ҳаракат қилинг — бу муаммолар доирасини кичиклаштиришга ёки умумийдан хусусийга ўтишга ёрдам беради.

Саволлар:

1. Муаммони соддалаштириш имкони борми?
2. Жиддий ўзгаришларга олиб келмасдан контекстдан нималарни олиб ташлаш мумкин?
3. Қайси шарт мажбурий эмас?
4. Қоидаларга истисно қилиш мумкинми?
5. Муаммони бир нечта қисмларга ажратиш мумкинми ёки шартми?
6. Муаммони анча кам ҳажмда келтириш мумкинми?

REARRANGE/REVERSE (тартибни ўзгартириш). Тесқари тартибда ҳаракат қилиш, ҳаракатлар кетма-кетлигини ўзгартириш имкони бор ёки йўқлиги ҳақида ўйланг, бунинг учун нима қилиш керак ва бу қандай кўринишда бўлади? Баъзи вазиятларда бу муаммо ечимини тез топишга имкон беради ва янги ғоялар пайдо бўлишига олиб келади.

Саволлар:

1. Қандай тартиб энг оптимал бўлади?
2. Алоҳида қисмлар ўзаро алмашиш хусусиятига эгами?
3. Ҳаракатларнинг бошқа кетма-кетлиги бўлиши мумкинми?
4. Сабаб ва оқибатни ўзаро жойларини алмаштириш мумкинми?
5. Ижобий ва салбий жиҳатларни ўрнини алмаштирса бўладими?
6. Муаммони тесқари тартибда кўриб чиқсак нима бўлади?
7. Агар мен энг охиридан ҳаракат қилсам нима бўлади?

«SCAMPER» методи етарлича олдий, лекин биринчи қарашда бошқача туюлиши мумкин. Шу нарсани тушуниб олиш керак-ки, бу метод шаблонни парчалашни, муаммолар ечимини топишнинг янги усулларини излаш ва мавжуд ечимлар ҳамда ғояларга асосланган янги фикрлар генерациясини шакллантиришни белгилайди. Аммо бу методни тўғри ва самарали ишлатиш учун тажриба керак, бўлмаса ундан маълум бир самара олиш мураккаб.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Турдиева М. Олий таълим муассасалари талабаларида педагогик тафаккурни шакллантириш. –Т.:Низомий номидаги ТДПУ, 2008. -15-б
2. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – p. 9